

Slično je, ali još složenije, s obradom školstva i prosvjete u doba drugoga svjetskog rata da bi se sinhronizirano obuhvatilo stanje na anektiranim i okupiranim teritorijima i razvitak prosvjetnog i školskog rada u NOB-u i revoluciji na cjelokupnom teritoriju Hrvatske. Osim dosadašnjeg obrađivanja školstva i prosvjeté na oslobođenim područjima, sve je ostalo praznina u našoj historiografiji i u mnogom pogledu nepoznanica.

Tomo Zalac

ZBORNİK RADOVA: DRUGI SVJETSKI RAT I MIR
MEĐU NARODIMA

Još u rujnu 1970. održan je u Zagrebu međunarodni skup koji je raspravljao o problematici drugog svjetskog rata i mira među narodima. Pokrovitelj toga skupa bio je predsjednik SFR Jugoslavije Josip Broz Tito, a organizirali su ga Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Međunarodni komitet za znanstveno proučavanje uzroka i posljedica drugog svjetskog rata u Luxemburgu. Dio materijala s tog skupa objavljen je 1973. godine u izdanju JAZU, pod naslovom »Simpozij drugi svjetski rat i mir među narodima« (kao godina izdanja označena je 1972; urednici su Dušan Čalić i Marko Kostrenčić). Na početku knjige tiskan je Program simpozija, a zatim pozdravni govori predsjednika Sabora SR Hrvatske i predsjednika Počasnog odbora simpozija Jakova Blaževića, potpredsjednika JAZU Franje Kogoja i potpredsjednika Sabora SRH Maksa Bačea. Objavljeni su ovi tekstovi: Eduard Čalić, Luxemburg, Treći Reich i drugi svjetski rat u današnjoj historiografiji, Walther Hofer, Bern, Die Bedeutung des »Weltpolitischen Dreiecks Berlin—Rom—Tokio« für die Entfesselung des zweiten Weltkrieges, Vojmir Kljaković, Beograd, Fenomen njemačke politike prema Balkanu 1940—1941. godine, Bogdan Krizman, Zagreb, Das dritte Reich und Jugoslawien, Ferdo Čulinović, Zagreb, Kako i zašto su osovinske sile raskomadale Jugoslaviju, Dragovan Šepić, Zagreb, Fašistička Italija i drugi svjetski rat, Friedrich Zipfel, Berlin, Hitlers Konzept einer »Neuordnung« Europas, Leon Geršković, Zagreb, Snaga komunističke Jugoslavije — uvjet stvaranja nove Jugoslavije, Ferdo Čulinović, Zagreb, Hitler et la Yougoslavie, Hodimir Sirotković, Zagreb, Narodni ustanak u Jugoslaviji i međunarodno ratno pravo, Vlado Strugar, Beograd, Drugi svjetski rat — iskustvo Jugoslavije, Tone Ferenc, Ljubljana, Aneksionistična in raznarodovalna politika okupatorjev v Sloveniji, Karl Dietrich Bracher, Bonn, Die Speer-Legende, Gojko Nikoliš, Beograd, O ratnim zločinima (prilog diskusiji).

Objavljeni tekstovi vrlo su raznolikog sadržaja i kvalitete. Dok su neki među njima integralni tekstovi referata podnijetih na simpoziju, drugi su saopćenja, dopunjena, proširena i tiskana kao rasprave. Oscilacije u vrijednosti pojedinih tekstova su osjetljive, a isto ih tako ima i u tumačenju određenih povijesnih problema. Vjerojatno je zato na samom početku zbornika i stavljena ograda — ne baš uobičajena u Akademijinim izdanjima: »Uredništvo nije ulazilo u ocjenu na ovome znanstvenome skupu iznesenih mišljenja i stavova autora.« No, usprkos tome mislim da je simpozij opravdao svrhu svoga stručnog rada (zaista

je šteta što nisu objavljeni svi referati koji su pročitani na skupu — bez obzira na njihovu vrijednost), a publicirani će tekstovi pridonijeti tome da se što brže i što temeljitije istraže problemi drugoga svjetskog rata, a zatim i objave rezultati tih istraživanja. To više što se ne baš rijetko — kako ističu sudionici simpozija — u inozemstvu, u zapadnim zemljama pojavljuju radovi koji daju iskrivljenu sliku uzročnika, uzroka, toka i posljedica drugoga svjetskog rata.

Petar Strčić

DRUGI SVETSKI RAT, Beograd 1973, 2. izdanje

Izdavači djela »Drugi svetski rat«, čini se, pogodili su »žicu« naše ćudljive čitalačke publike. Naime, ta edicija, objavljena god. 1970, ove se godine (1973) pojavila i u svom drugom izdanju (objavila su je poduzeća »Vuk Karadžić« i »Mladost« iz Beograda). Ta je dvotomna publikacija zapravo neka sredina između fotomonografije i monografije, a pisana je publicistički; dakle djelo je (usprkos visokoj cijeni!) namijenjeno u prvom redu široj publici. Na oko 1200 stranica velikog formata (s vrlo mnogo fotografija, crteža, skica, itd.) autori Milan Andrić, Petar Brajović, Stojadin Katić, Jovan Marjanović, Milutin Marković, Nikola Mraović, Dimitrije Studić i Jovan Vasiljević sažeto su, gotovo enciklopedijski, prikazali povijesna zbivanja od 1939. do 1945, s dužnim osvrtom na sve što je prethodilo tim godinama. U prvom tomu, u tri poglavlja, riječ je o razdoblju između dva rata, o prvom periodu drugoga svjetskog rata — kad je došlo do brzih i velikih uspjeha njemačkih snaga, i o drugom periodu — kad se fašistička agresija proširila. Drugi tom počinje s trećim periodom rata, kada je došlo do prekretnice i do ofenzivne akcije savezničkih snaga; zatim je prikazano uništenje fašističkih agresora, uz osvrt na pokrete otpora i rezultate drugoga svjetskog rata. Na kraju je kronološki pregled važnijih političkih i vojnih događaja, registar mjesta, imena, itd., te kraći izbor djela koja govore o drugom svjetskom ratu.

Autori nisu na prvi pogled učinili ništa nova — ta takvih izdanja ima poviše u stranom svijetu, a pregleda ima i u nas. No, novosti ipak ima: djelo je priređeno s ambicijama da bude na razini sličnih izdavačkih pothvata u stranom svijetu. Taj je cilj gotovo i ostvaren, ako se uzme u obzir oprema pa i tekstualni dio djela, no dio fotografija loše je reproduciran. Ipak je od vizualnog efekta — što je ustupak, dakako, trgovini — važniji unutrašnji pečat toga djela. Djelo je, naime, koncipirano tako da daje dosta objektivnu sliku povijesnih zbivanja u toku drugoga svjetskog rata. To je potrebno istaknuti, jer je teže prikazati taj rat i zbog emocionalne ovisnosti svih nas o njemu (pa u tome nisu izuzetak ni historičari), te zbog nepristupačnosti dijela arhivskih materijala koji govore o tome ratu. Potrebno je također istaknuti i objektivnost jugoslavenske verzije zbog ne baš rijetke neobjektivnosti koja prati slična djela što se povremeno pojavljuju u stranom svijetu. Ta neobjektivnost dolazi do izražaja i u prikazima povijesnih zbivanja »velikih« međusobno i u prikazima ili čak u prešućivanju uloge »malih« naroda ili država u drugom svjetskom ratu. Tako su i NOR i